

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.077
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору історичних наук,
професору кафедри етнології і археології,
декану факультету історії, політології
і міжнародних відносин
Кугутяку Миколі Васильовичу
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата історичних наук, доцента кафедри історії України
і методики викладання історії
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Королька Андрія Зіновійовича
на дисертаційну роботу Петраша Андрія Ігоровича
«Товариство Ісуса у Львівській архідієцезії в 1852–1914 рр.:
релігійно-культурна та суспільно-харитативна діяльність»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Товариство Ісуса, відоме також як орден єзуїтів, є потужним релігійним згромадженням, що розпочало свою діяльність ще з середини XVI ст. Місіонери Товариства Ісуса розгорнули свою духовну працю на усіх континентах світу. Не стали винятком і українські землі, на яких орден створив потужну мережу освітніх закладів, а також здійснив значний вклад в реалізацію Берестейської унії 1596 р. На основі останніх наукових досліджень можна констатувати, що в цей час серед вітчизняних науковців виникло

підвищене зацікавлення історією християнських церков та їхніми структурами. Попри це, незважаючи на широку та різнобічну діяльність єзуїтів в Галичині, особливо в Львівській архідієцезії, проблематика місіонерства ордену в XIX – початку XX століть залишається недостатньо дослідженою. Вітчизняній історіографії не вистачає комплексного наукового аналізу, що охоплює діяльність єзуїтів у зазначений період. Отже, ми підтримуємо науковий підхід до розгляду цієї проблематики та напрямків дослідження, які висвітлив у своїй дисертації Андрій Ігорович Петраш.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах загальної теми «Центрально-Східна Європа: етнополітичні процеси, соціальні трансформації, міжнародні відносини» (№ 0112U003030)».

Наукова новизна одержаних результатів. Новизна дисертації полягає в науковому аналізі історії та місіонерської праці Товариства Ісуса у Львівській архідієцезії в другій половині XIX – на початку XX ст., а ця проблематика майже не досліджувалась в українській історіографії.

Автор здійснив спробу цілісно розглянути душпастирську діяльність єзуїтів у містах Тернополі, Львові, Станиславові, Чернівцях, Коломиї та Стрию, проаналізувавши освітні, суспільні, видавничі, реколекційні та наукові аспекти діяльності ордену. Дисертант деталізував вивчення елементів повсякденного життя в ордені, висвітлив вплив енциклік Лева XIII на місіонерство Товариства Ісуса.

Практичне значення. Отримані результати дослідження мають практичне застосування у різних сферах, таких як науково-дослідна, освітня, громадська та державна. Зокрема, ці результати можуть бути використані при написанні наукових робіт з історії України, створенні підручників і науково-методичних посібників щодо діяльності Римо-католицької церкви, а також для підготовки лекцій для викладання у закладах вищої освіти. Важливим аспектом є також можливість використання отриманих даних для розробки спільних наукових проєктів та зміцнення міжнародних наукових зв'язків.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дослідження ґрунтується на різних наукових методах, кожен із яких застосовується з певною метою. Міждисциплінарний та проблемно-хронологічний підходи використовуються для логічного та повного викладу основних питань дослідження. Для опису загальних особливостей духовної праці єзуїтів використовується індукція, в той час як дедукція застосована для аналізу ролі ордену в загальноєвропейських суспільних процесах. Системний підхід і метод історичності дозволяє осмислити культурні особливості регіону та проаналізувати Товариство Ісуса як складову організаційної структури Римо-католицької церкви. Статистичний та синхронний підходи слугують для комплексного дослідження політичних, соціально-економічних та релігійно-культурних подій регіону. Таким чином, А.І. Петраш застосовує сучасний методологічний інструментарій і достатньо володіє категоріальним та понятійним апаратом, який необхідний для формулювання основних тез дослідження.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.

Наукова обґрунтованість тез та висновків, викладених у дисертації, підтверджена 11 публікаціями. З них п'ять є статтями, опублікованими у наукових фахових виданнях України, а шість – апробаційними працями, що додатково відображають результати проведених досліджень. Це свідчить про належну апробацію та підтверджує наукову обґрунтованість дисертації здобувача.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Перший розділ дослідження традиційно присвячений історіографії та джерелам місіонерської діяльності Товариства Ісуса в Галичині. Автор правомірно висновує, що спеціалізованих праць серед вітчизняних досліджень, які описують діяльність ордену в межах Львівської архідієцезії впродовж вказаного періоду, немає. Натомість увага українських істориків зосереджена на діяльності ордену в українських землях в ранньомодерний період. Джерельна база дослідження охоплює різноманітні джерела, зокрема матеріали з архіву Провінції Південної Польщі Товариства Ісуса в Кракові (АТJKr), які є

ключовими документами для розуміння історії Товариства Ісуса у Львівській архидієцезії. Окремо хочеться підкреслити, що автор використовує польськомовну літературу та латинськомовні джерела, що тільки надає додаткової вагомості дослідженню.

Другий розділ «Місіонерська праця Товариства Ісуса до середини XIX ст.» висвітлює ключові етапи діяльності ордену з минулих століть. Особлива увага приділена першим рокам «галицького» періоду ордену, що дозволяє зрозуміти його душпастирську працю в 1820–1848 рр. Розглянуто період після заборони існування ордену в імперії Романових, а також відновлення душпастирської праці у м. Львові та відкриття конвікту св. Миколая для шляхетської молоді у 1836 р. Значна увага присвячена внутрішній структурі Галицької провінції та формації єзуїтів. Підкреслено характерні релігійні практики та основні напрями духовної роботи ордену. Окремо виділено структуру Товариства Ісуса та різноманітні аспекти його діяльності, зокрема наукові, освітні та видавничі ініціативи. Вдало підкреслено про значущість впливу Добромильської реформи, яку проводили отці і брати з ордену, що зіграло важливу роль для історії України.

У третьому розділі автор окремо виділяє діяльність єзуїтів у м. Тернополі та м. Львові. Духовна праця ордену у цих містах певною мірою вирізнялася від інших регіонів. Тернопіль виділявся освітньою та виховною роботою, спрямованою, передусім, на молодь. У м. Львові орден здійснював не лише душпастирську, але й наукову та видавничу діяльність. Слід зазначити, що активність ордену тут стала особливо помітною в кінці XIX – на початку XX століття. У своїй роботі автор ретельно досліджує зміст та тематику єзуїтських періодичних видань, які виходили у м. Львові. Крім того, проведено аналіз релігійних, філософських та соціальних ідей, які висвітлені в статтях єзуїтів.

Особливо цікавим видається четвертий розділ, у якому представлена місіонерська діяльність невеликих осередків ордену на території Львівської архидієцезії, зокрема з 1870-х років. Дисертант подає змістовний матеріал щодо відкриття місійних домів у містах Станиславові, Чернівцях і Коломиї, поміщаючи статистичну інформацію про релігійні практики, проведені

орденом. Наведена статистика свідчить про те, що душпастирська діяльність ордену розширювалася в геометричній прогресії. Окрему увагу приділено опису невеликої місії ордену в місті Стрий. Також відзначено спільні заходи з греко-католицьким духовенством, співпрацю з львівським архієпископом Юзефом Більчевським.

У п'ятому розділі увага зосереджена на соціальних і благодійних ініціативах єзуїтів. Дисертант вказує про цікаву і маловідому українській історіографії діяльність марійських содаліцій. Товариство Ісуса засновувало такі конгрегації у кожному місті Львівської архідієцезії і опікувалось ними, скеровуючи до активної суспільної праці. Зазначається, що марійські содаліції відзначалися не тільки духовними, але й громадськими справами. Дисертант детально описує історію цих конгрегацій у різних містах Галичини, аналізуючи релігійні і соціальні ідеї, закладені в їхню діяльність. Остання була безпосередньо пов'язана з душпастирством Товариства Ісуса, адже єзуїти були своєрідними модераторами цих об'єднань і популяризували їх, залучаючи мирян до активного духовного життя.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1) Хотілось би більше уваги приділити питанню ставлення єзуїтів до українського національного руху в Галичині. Таке дослідження виявило б роль єзуїтів у формуванні та підтримці національної свідомості, чи, навпаки, можливий конфлікт із зусиллями кращих представників українського національного руху. Такий аналіз дозволив би глибше зрозуміти динаміку взаємодії між церковними інституціями та реалізацією ними національних ідей у контексті розвитку Галичини.

2) Акцентуючи увагу на позитивних аспектах діяльності ордену, варто визначити, що в історіографії існують різні точки зору щодо місіонерства і Товариства Ісуса. Наприклад, на сторінках коломийських часописів можна знайти досить критичну оцінку душпастирської праці ордену.

3) Було би доцільно частіше застосувати біографічний метод для аналізу життя окремих представників Товариства Ісуса. Такий аналіз дозволив би краще зрозуміти роль та внесок окремих представників ордену в історію та

культуру того часу.

4) Вартувало б уточнити структуру історіографії. Зокрема, доречно провести чітку структурування як вітчизняних, так і зарубіжних праць, надаючи більше ясності щодо критеріїв класифікації цих робіт. Виникає також питання про об'єктивність праць католицького духовенства і самих єзуїтів щодо вивчення діяльності Товариства Ісуса.

5) Рекомендується удосконалити науковий стиль для забезпечення більшої точності та науковості у вираженні закладених у дисертації ідей.

Перспективність дослідження проблематики.

1) Цікавим напрямком дослідження стала би взаємодія ордену єзуїтів з іншими чернечими орденами. Можливо, варто більше уваги приділити тогочасним міжконфесійним відносинам загалом;

2) Великий інтерес викликає ставлення єзуїтів до сучасних на той момент ідеологій, зокрема ворожих до Римо-католицької церкви. Було би доцільно більш детально розглянути цю проблему, враховуючи що орден також був особливо негативно налаштований проти соціалістичних рухів;

3) Огляд філософії Товариства Ісуса став би цікавим напрямком дослідження для глибшого розуміння ідейного світу та світогляду ордену. Аналізуючи філософські концепції, які впливали на діяльність єзуїтів, можна висвітлити їхні погляди на релігію, науку, мораль і суспільство. Це б дозволило не лише визначити філософські основи, які скеровували діяльність ордену, але й розкрити, як ці ідеї взаємодіяли з соціокультурним середовищем того часу. Такий підхід розширив би наше уявлення про роль єзуїтів у формуванні інтелектуального ландшафту в ХІХ – на поч. ХХ ст.

Відомості про дотримання академічної доброчесності.

У дисертації та наукових публікаціях Андрія Ігоровича Петраша не виявлено жодних порушень стосовно академічної доброчесності. В роботі відсутні ознаки фальсифікації або фабрикації тексту. Важливо зауважити, що наведені зауваження та побажання не мають впливу на позитивне оцінювання дисертації, і деякі з них можуть слугувати стимулом для подальших досліджень автора.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

В підсумку, вважаємо, що дисертаційне дослідження Петраша Андрія Ігоровича «Товариство Ісуса у Львівській архідієцезії в 1852–1914 рр.: релігійно-культурна та суспільно-харитативна діяльність» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною працею, у якому наявні наукова новизна, теоретичне та практичне значення. Вказана дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341)).

Подана дисертація є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а її автор – Петраш Андрій Ігорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Рецензент:

**кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
і методики викладання історії
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

А. З. Королько

підпис *Королько А. З.*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
С. М. [signature] Орест СМІШК
« 14 » 12 20 23

